

SECTION 2. WORLD HISTORY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-546-4-6>

KÜLLIYE SULTAN BAYEZID II AS AN EXAMPLE OF THE DEVELOPMENT OF OTTOMAN MEDICAL SCIENCE

КЮЛЛІЄ СУЛТАНА БАЯЗИДА II ЯК ПРИКЛАД РОЗВИТКУ ОСМАНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ НАУКИ

Dobrolyubska Yu. A.

*Doctor of Science in Philosophy,
Professor,
Professor at the Department of World
History and Methods of its Teaching
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky
Odessa, Ukraine*

Добролюбська Ю. А.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри всесвітньої
історії та методики її навчання
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

У період з VIII по XIII століття ісламська медицина пережила свій «золотий вік», який значно вплинув на медичну освіту і практику в Османській імперії. Кюлліє – це османська архітектурна концепція, що позначає комплекс з центральною мечеттю і низкою допоміжних будівель навколо неї. Кюлліє султана Баязида II в Едірне є раннім характерним прикладом розвитку османської медицини, з медичною школою та лікарнею. Інші споруди були побудовані для того, щоб доповнити лікарняну службу в соціальному, культурному, релігійному та фінансовому аспектах.

Османи розвинули традицію будувати мечеть і школу поруч у місцях, які вони завоювали. У разі, коли до мечеті додавалися деякі допоміжні споруди, такі як кухні, пекарні, лазні (хамам) та інші будівлі, утворювався комплекс, який називався кюлліє. Будівництво кюлліє в Едірне розпочалося у 1484 році за наказом султана Баязида II (1447/48–1512 рр.) і було завершено у 1488 році. Архітектором комплексу вважається Мімар Хайреттін, який побудував багато важливих споруд за часів султана Баязида II [4, 7]. Нині в комплексі розташований музей здоров'я, що був відкритий у 1997 році. Нещодавно було відреставроване секцію медичної школи, де кімнати

були облаштовані так, як це було в оригіналі, а також виставлені історичні сцени.

Основною ідеєю будівництва комплексу було забезпечення Едірне, тодішньої столиці, лікарнею [7, р. 1154]. Однак цей комплекс відіграв активну роль як лікарня і медична школа, храм і благодійна установа аж до кінця XIX століття [8, р. 32–33]. До складу комплексу входили: медична школа; мечеть, що знаходиться в центрі комплексу; два гостьові будинки, кожен з яких має чотири кімнати для гостей, мандрівників, а також відвідувачів пацієнтів чи студентів, які можуть безкоштовно проживати в них; лікарня, яка складалася з трьох дворів, де розмішувалися амбулаторії та службові приміщення, адміністративні приміщення та стаціонарне відділення; пункт соціальної допомоги (імарет), де двічі на день подавали безкоштовну їжу; міст та водяний млин, який слугував джерелом доходу; турецька лазня (хамам); яничарський оркестр (мехтерхане) та початкова школа [5, р. 254].

Лікарня була однією з найважливіших частин комплексу, вона складалася з трьох частин. У першому дворі було шість амбулаторних кабінетів та службові приміщення, що слугували кухнею, пральнею та складом ліків. Чотири кімнати у другому дворі були адміністративними приміщеннями. Третя частина була стаціонарним відділенням. У XV столітті у цьому медичному закладі лікувалося багато хворих. Однак після XVI століття він став місцем, де лікували переважно психічно хворих. Стаціонарне відділення, яке називалося *şifa-hane* (будинку лікування), має видатний архітектурний стиль. Будівля також має чудову акустику, оскільки в лікуванні психічно хворих пацієнтів використовували музику і звуки води з фонтану. Акустичні характеристики дозволяють чути музику в палатах пацієнтів. Існування музики у стаціонарному відділенні лікарні XV століття є дивовижним, зважаючи на те, що в той самий період у деяких країнах психічно хворих засуджували до смертної кари. Гравюри, на яких зображені пацієнти, що слухають музикантів, свідчать про те, що музика широко використовувалася в лікуванні цих хворих [5, р. 616].

Модель центральної лікарні була однією з перших, запланованих для досягнення високої ефективності з невеликою кількістю персоналу. Вона складається з великої центральної зали, накритої високим куполом, шести зимових і чотирьох літніх палат навколо зали, а також музичної сцени. Зимові палати розташовані у внутрішніх частинах шестикутних сторін, а двері палат розташовані так, щоб пацієнти не могли бачити один одного [1, р. 406].

Відомий турецький мандрівник і письменник Евлія Челебі, який відвідав Едірне у 1652 році, згадує про цей комплекс у своїй книзі

подорожей: «Там є лікарня, яку навряд чи можна описати ані словами, ані олівцем. Комплекс, що стоїть посеред виноградника, має такий високий купол, який здіймається в небо, що його верхня частина відкрита, наче скляна шафа хамаму. На цьому відкритому просторі на шести тонких мармурових стовпах, наче корона, стоїть невеликий купол. На самому вершечку цього маленького купола художник-ремісник розмістив прапор на залізній палиці, відполірованій чистим золотом. Цей прапор повернутий за напрямком вітру. Він має незвичайний вигляд. Нижній великий купол восьмикутний. Навіть у цьому одному куполі є вісім арок. Під кожною аркою є зимова кімната і по два вікна в кожній з них. Одне з вікон виходить на невеликий сад з трояндами і деревами, а інше – на великий басейн і фонтан посеред великого купола. Перед цими вісьмома зимовими кімнатами є також вісім літніх кімнат. Коли чиста вода б'є з фонтанів навколо великого басейну під цим великим куполом – три сторони якого зроблені з мармурової решітки – і потрапляє в басейн, чиста вода з бризок досягає середини арочного купола. Ця ретельно і старанно збудована лікарня є домівкою для багатьох багатих і бідних, молодих і літніх людей, які страждають від різних хвороб» [3, р. 2460].

Медична освіта в Османській імперії надавалася в структурі лікарень і за принципом «майстер – учень». Медична освіта можна було отримати спочатку в Бурсі (1399 р.), потім у Стамбулі (1470 р.), а потім в Едірне у відповідних школах [7]. Медична школа в кюлліє складалася з 18 студентських кімнат і навчальної аудиторії, побудованої поруч з лікарнею зі східного боку на загальному плані поселення. Першим вчителем школи був шейх Лютфуллахзаде Бахауеддін [2, р. 1583]. Студенти-медики вивчали базові науки в медичній школі. Після отримання теоретичних знань студенти проходили практику в лікарні під наглядом фахівців як доктори медицини. Харчування забезпечувалося лікарнею безкоштовно, а на кишенькові витрати видавалися дві срібні монети. Штат медичної школи був постійним, а заробітна плата і розпорядок роботи такими: професор отримував 50 срібних монет на день, включаючи вихідні; заступник професора отримував 7 срібних монет на день, окрім вихідних; бібліотекар мав 2 срібні монети на день; один швейцар і один прибиральник отримували по 2 срібні монети на день; 18 студентів також мали по 2 срібні монети на день [3, р. 2462]. Умови, визначені для персоналу медичної школи, були детально роз'яснені в книзі правил. Ретельному відбору кваліфікованого персоналу та визначенню його обов'язків і прав надавалося першорядне значення [5].

Евлія Челебі також згадує про медичну школу у своїй книзі: «У комплексі є медична школа, а студенти, які проживають у кімнатах,

зрілі та досвідчені лікарі, які завжди обговорюють таких вчених, як Платон, Сократ, Аристотель і Піфагор. Відповідно до приказки: є два види науки. Одна з них – наука про релігії, а інша – наука про людське тіло, кожна з них цікавиться своєю галуззю науки, шанує цінні книги і шукає спосіб зцілення людських страждань» [3, р. 2461].

Кількість лікарень і медичних шкіл, які були створені за ісламські часи, значно збільшилася при Османській імперії. Це були заклади, сформовані в рамках релігійних структур, вакуфів. Лікарні, прикладом яких є Кюлліє в Едірне, були попередниками сучасних лікарень. Цей комплекс був дуже добре організованим спеціалізованим закладом медичної науки та благодійності. Хоча лікарня підтримувалася релігійними структурами, економічну підтримку вона отримувала від світської влади, тому в ній була відсутня залежність від консервативних релігійних шкіл. Це можна вважати суттєвою перевагою перед тогочасною західною медичною освітою, яка базувалася на монастирських школах.

Література:

1. Dinç G, Naderi S., Kanpolat Y. Süleymaniye Külliyesi: a historically important medical, scientific, and cultural center. *Neurosurgery*. 2006. № 59. P. 404–409.
2. Falagas M. E., Zarkadoulia E. A., Samonis G. Arab science in the golden age (750–1258 C.E.) and today. *FASEB Journal*. 2006. № 20. P. 1581–1586.
3. Heybeli N. Sultan Bayezid II Külliyesi: one of the earliest medical schools –founded in 1488. *Clinical Orthopaedics and Related Research*. 2009. № 467(9). P. 2457–2463. URL : doi: 10.1007/s11999-008-0645-1
4. Majeed A. How Islam changed medicine. *British Medical Journal*. 2005. № 24 (331). P. 1486–1487.
5. Miller A. C. Jundi-Shapur, bimaristans, and the rise of academic medical centres. *The Journal of the Royal Society of Medicine*. 2006. № 99. P. 615–617.
6. Sarban S., Aksoy S., Uzel I., Isikan U. E., Atik S. Orthopaedic techniques of Sabuncuoğlu in the 15th century Ottoman period. *Clinical Orthopaedics and Related Research*. 2005. № 439. P. 253–259.
7. Sarı N. Qualifications and morality requisite for the personnel to be employed in the Ottoman Hospitals (Dar-al-Shifas). *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*. 1995. № 1. P. 1154.
8. Shaikh I. A visit to Gevher Nesibe medical museum in Kayseri in Anatolia, Turkey. *Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine*. 2003. № 1. P. 32–36.